

BREXIT, BRUSSEL, BRABANT

Wat de EU van de Britten kan leren
(en van Helmonders)

Mathijs Schiffers

DAMON

*‘Met die gezonde portie zelfspot, kijk dat
is nou onze kracht, is het altijd juist de
Helmonder, die zelf het laatste lacht’*

Thomas Pieters, stadskunstenaar Helmond 2018

Inhoud

Proloog	9
1. Voorkeursstemmen	17
2. Het Timmermans-effect	28
3. Waarom de Britten gelijk hebben	38
4. Universele oplader	55
5. De slimste mens	68
6. Achthonderd burgers	81
7. Salon Toine	95
8. Schatje	108
9. Briefjes, bloemetjes, bijtjes	118
10. De 'Ronald Koeman' van het Europe Parlement	133
11. Verkiezingskoorts	147
Epiloog	159
Excuses	165
Bronnenlijst	167
Over de auteur	171

Proloog

Toen ik achttien was en Helmond kon verlaten, wilde ik niet weg en stelde ik het uit. Ik verslofte mijn VWO-eindexamen met opzet, zodat ik dat moest overdoen en nog een jaartje kon blijven. Toen ik uiteindelijk alsnog vertrokken was en ontdekte wat deze wereld nog meer te bieden heeft dan de vergane, industriële glorie van mijn geboorteplaats in Noord-Brabant, wilde ik voor geen goud meer terug. Maar nu, na twaalf jaar buitenland, denk ik vaak: als ik hier klaar ben en terugkeer naar Nederland, dan naar Helmond. Nergens anders.

‘Hier’ is Brussel. Ik werk in de Belgische hoofdstad als EU-correspondent voor Het Financieele Dagblad. Nee, nu niet meteen weglopen! Ik heb gemerkt dat veel mensen schrikken als de naam van mijn krant valt. Lange economische verhandelingen, cijfertjes, saai – dat gevoel hebben veel mensen bij het ‘FD’ en alles wat daarmee verbonden is. Flauwekul. Voordat ik in de zomer van 2019 in Brussel neerstreek, was ik zeven jaar lang correspondent voor de krant in het Verenigd Koninkrijk. Over die periode schreef ik het boek *Brexitland, een onverenigd koninkrijk*. Er staat geen cijfer in! Behalve om de datum te duiden van het referendum dat het Verenigd Koninkrijk op zijn kop zette: 23 juni 2016.

Drie jaar na die dag verruilde ik Londen voor Brussel. Ik had genoeg van de Brexit. Ik had het gevoel in cirkeltjes te lopen, continu hetzelfde verhaal te vertellen. Er zat geen ontwikkeling meer in en ik wilde de andere kant van de geschiedenis gaan ontdekken. Brussel dus. Hoe erg is het daar? Hoe erg zijn de instituten die de Europese Unie bestieren en waar de Britten, althans een kleine meerderheid van hen, meer dan genoeg van hebben? Hoe vergaat het een blok met landen dat ervoor kiest om innig samen te werken? Dat wilde ik uitzoeken, bekend als ik was met de problemen van een land dat juist liever alleen verder gaat.

Eenmaal in de Belgische hoofdstad wist ik niet waar ik het zoeken moest. De Europese Commissie, het Europees Parlement, de Raad. Natuurlijk, ik had van deze instituten gehoord en wist grosso modo wat hun rol is bij het aansturen van de EU. Maar dat het zó complex is,

zó abstract en zó traag. Hoe moet ik daar ooit een kleurrijk verhaal van maken à la mijn Brexitrelaas. Help!

Ik gebruik teveel uitroeptekens, u heeft gelijk. We zijn amper een pagina onderweg en ik heb er al drie geplaatst. Dat is doorgaans het maximum dat ik mezelf toesta voor een heel boek, anders wordt zo een leesteken al heel snel een bot instrument. Dat ik mijn uitroeptekens dit keer zo snel heb opgebruikt heeft te maken met de frustratie die ik, zeker in de Brusselse beginperiode, voelde. Ik houd van verhalen. Maar hoe kan ik hier ooit iets luchtigs van maken, iets dat de mensen raakt?

Focus op personen en niet op de vele plannetjes die Brussel beraamt, zeggen ze dan. Dat doen ze in het Verenigd Koninkrijk ook en dat levert lekkere verhalen op. Maar op welke personen moet ik me dan richten? Nederland heeft met Eurocommissaris Frans Timmermans een machtig man in Brussel zitten wanneer ik daar begin. Oud-PvdA-leider Diederik Samsom, die zijn rechterhand wordt, zullen veel mensen ook wel kennen. Maar zij zitten dan al zo diep in de Brusselse klei vast gebeiteld dat de meeste mensen zich van hun wereld geen voorstelling kunnen maken. En ik ook niet. Nu ja, ik weet uiteraard waar ze zich de afgelopen jaren mee bezig hebben gehouden – Europees klimaatbeleid – en welke tegenmachten ze daarbij ontmoetten. Maar wie zij werkelijk zijn? Als ik ze spreek dan laten ze alleen een kant van zichzelf toe die we mogen zien. Daar worden we natuurlijk niet veel wijzer van. Het zegt ons niets over hun teleurstellingen, hun strijd, hun frustraties en hoe ze de dingen waar het hen om gaat uiteindelijk toch naar hun hand hebben gezet. In Londen was ik eraan gewend geraakt dat niets persoonlijks rond politici voor de media verborgen bleef. Dat was misschien iets teveel van het goede. Het afstandelijke van Brussel is weer het andere uiterste.

En toen liep ik Toine Manders tegen het lijf. Manders werd eind vorige eeuw voor het eerst verkozen voor het Europees Parlement. En hij zit er medio 2019, als ik me in Brussel meld, nog steeds. Of opnieuw moet ik eigenlijk zeggen, want de vijf jaar daarvoor was hij er niet bij. De VVD heeft hij inmiddels ingeruild voor 50PLUS en later zal hij de overstap naar het CDA maken. Iedere maandag reist Manders naar Brussel of Straatsburg, om donderdag weer terug te keren naar zijn vaste verblijfplaats Asten, onder de rook van Helmond, zijn geboorteplaats. Manders heeft iets kwajongensachtigs. Hij doet me soms denken aan Saul Goodman uit de Netflix-serie *Better call Saul*. Kent u die serie niet? Snel kijken dan. De hoofdpersoon is een naar erkenning snakkende ad-

vocaat wiens onorthodoxe werkwijze hem doet afglijden naar de onderwereld. Van dat laatste is bij Manders natuurlijk geen sprake, maar van dat eerste – het snakken naar erkenning – wel degelijk. En onorthodox is hij ook. Net als Saul Goodman doet Manders geregeld dingen waarvan ik denk ‘doe dat nou niet, daar komen problemen van’. Tegelijkertijd hoop ik stiekem dat hij het wel doet. Ik wil zien hoe anderen erop reageren. En dat het goed afloopt.

Als ik een politieke roman zou schrijven dan zou ik een personage als Manders ten tonele proberen te voeren. Hij is iemand die het interessant maakt, omdat hij ontregelt. En waar de Brusselse bubbel bevolkt wordt door figuren die soms wel van een andere planeet afkomstig lijken – met hun jargon en bedachtzame, gedetailleerde manier van praten – is Manders een mens zoals u en ik. Met dezelfde ergernissen over Brussel die u ook zou hebben als u hier rondloopt, geloof me.

Gelukkig hoef ik Manders niet te verzinnen.

Manders is – ondanks zijn gemopper over het Brusselse – een ‘echte Europeaan’, zoals hijzelf zegt. Wat hem betreft laat de EU de Britten in hun sop gaar koken. Handelsverdragen met de weggelopen eilandbewoners? Zoek het effe lekker zelf uit. ‘We moeten ze de gevolgen van hun Brexit laten voelen,’ zegt hij tegen wie het horen wil. Manders zou graag een liedjesfestival zien waar alleen EU-landen aan mee mogen doen. Dat is dus heel iets anders dan het Eurovisiesongfestival dat we nu hebben en waar die vermaledijde Britten ook aan deelnemen, net als – hoe verzin je het – Australië. Manders denkt aan een festival met meezingers uit de verschillende regio’s van de EU, waarbij die regio’s tevens de mogelijkheid krijgen zichzelf als toeristische bestemming te promoten. Het lied *Brabant* van Guus Meeuwis mag hij graag als voorbeeld aanhalen. Manders vroeg ooit een gesprek aan met de permanente vertegenwoordiger van Nederland in Brussel, een soort ambassadeur die namens de Nederlandse regering bij menig topperleg in de Belgische hoofdstad aanzit om de Haagse standpunten in te brengen. Manders wilde dat deze man – Robert de Groot geheten – andere lidstaten lekker zou maken voor zo’n festival. ‘Want Europa moet ook om emotie gaan,’ vindt hij, ‘om identiteit.’ Wat was ik graag een vlieg op de muur geweest bij dat gesprek. Aan de ene kant Manders die in geuren en kleuren zijn idee uit de doeken doet; tegenover hem de deftige ambassadeur die zich afvraagt waar hij in vredesnaam zijn kostbare tijd voor heeft

vrijgemaakt. Alsof De Groot niets anders te bespreken heeft met zijn collega-ambassadeurs nu de wereld in brand staat met achtereenvolgens een coronapandemie, een oorlog in Oekraïne en een energiecrisis. Ik was er wat graag bij geweest.

Het heeft Manders uiteraard niets opgeleverd. De Groot heeft later gezegd dat hij het idee wel degelijk heeft ‘ingestoken’ bij de Spanjaarden, toen die voor een half jaar de voorzittershamer van de EU in handen kregen. Maar verder is het niet gekomen. Manders was niet verrast over deze afloop. Toch steekt hij zijn teleurstelling niet onder stoelen of banken. ‘Zo’n meezingwedstrijd is natuurlijk niet intellectueel genoeg voor die ambassadeurs,’ broemt hij als de kwestie ter sprake komt. ‘Dat snap ik best. Maar het is wel waar het om draait. Dit soort dingen kan Europa een ziel geven.’

Als ik Manders in Brussel voor het eerst tegen het lijf loop en hem vertel dat ik alweer zo’n vijftien jaar voor Het Financieele Dagblad werk, zegt hij: ‘Jullie hebben een keer de verkeerde foto van mij bij een stuk afgedrukt. Ik bellen en dan komt er een erratum in een klein hoekje van de krant. Maar dat leest natuurlijk niemand.’ Wat blijkt? Er is nóg een Toine Manders die geregeld het nieuws haalt in Nederland. Maar die Manders houdt zich met heel andere zaken bezig: hij helpt rijken met belastingontwijking.

Wie zegt dat het FD geen humor heeft?

Dat Manders niet de enige Helmonder is met enige invloed in Brussel, ontdek ik pas als ik al twee maanden bezig ben in de Belgische hoofdstad. Met de kersverse Europarlementariër Mohammed Chahim (PvdA) heeft mijn geboortestad in de zomer van 2019 nóg een vertegenwoordiger gekregen in het centrum van de Europese macht. Op het eerste oog lijkt het contrast tussen de twee groot. Manders komt, zoals we in Helmond zeggen, van de goede kant van het kanaal. Chahim niet; die groeide juist op in de donkere krochten van de textielstad. De middenzestiger Manders zit aan het einde van een lange politieke carrière als ik hem in Brussel tref. Chahim was er vroeg bij als politicus; hij was amper twintig of zat al in de Helmondse gemeenteraad. En hij is pas halfweg de dertig als hij zich in de Belgische hoofdstad meldt, vastberaden om er voorlopig te blijven.

Al snel constateer ik dat de twee naast deze verschillen ook veel gemeen hebben. Als ze elkaar ontwaren in de ledenbar van het

Europarlement schreeuwen ze naar elkaar, in plaats van dat ze voorzichtig oogcontact proberen te maken, zoals hun collega's doen. 'Hey! Toine!' 'Mo!' Het Brusselse decorum is aan hen niet besteed. 'Is dat schreeuwen iets Helmonds?,' vroeg een van Chahims assistenten eens aan mij. Zelf schreeuw ik nooit, was mijn antwoord. Maar misschien moet ik het ook eens proberen.

Net als Manders is Chahim een snelle prater en net als zijn veel oudere collega heeft hij iets van een straatvechter. Dat laat hij zien als zijn amendement op een wetsvoorstel dreigt te sneuvelen door tegenwerking van een lastige Duitse christendemocraat. 'Als ik niet krijg wat ik wil, krijg jij niet wat jij wil,' zegt Chahim op die bewuste dag in het voorjaar van 2022 in Straatsburg. Hij mobiliseert 'zijn' sociaaldemocraten en weet zich gesteund door nog wat andere partijen. Ze dreigen op hun beurt een amendement te torpederen waar de Duitser zich hard voor maakt. Een patstelling, waarbij niemand krijgt wat hij wil, lonkt. De stemmen staken, iets wat zelden tot nooit gebeurt in het Europarlement. Maar het drukmiddel werkt; Chahim krijgt enkele weken later alsnog zijn zin.

Dat deze overwinning uiteindelijk weinig waard blijkt te zijn, omdat er in Brussel altijd nog een besluitvormingslaag lijkt te volgen die de vorige uitwist, is bitter. Maar nieuwkomer Chahim – klein van postuur, bril met dikke glazen op de neus – had aangetoond dat er met hem niet te sollen valt. Hij stond op de Brusselse kaart, vastberaden om zich daar niet meer vanaf te laten veggen. Of, zoals hijzelf zegt: 'Ze moeten mij niet onderschatten. Ik kom uit Helmond. Als je mij op mijn bek slaat, dan deins ik niet terug. Maar dan bijt ik van me af.'

Kijk, dat is duidelijke taal. Zoiets begrijpen u en ik. Maar kom daar maar eens om in Brussel. Het gros praat daar met meel in de mond. Of omdat ze niet duidelijk kunnen uitleggen waar ze mee bezig zijn. Of omdat ze bang zijn op iemands tenen te gaan staan.

Toine Manders en Mohammed Chahim mogen elkaar. Soms rijden ze samen van Helmond naar Straatsburg of terug, een rit van vijftien uur. Manders rijdt, terwijl Chahim bijna non-stop aan de telefoon is. Eenmaal terug in Helmond beklaagt Manders zich daar dan plagerig over bij Chahims vrouw: 'Hij hangt continu aan de telefoon. En maar ouwehoeren. Ik zal hem nog eens meenemen.'

Chahim zegt over Manders: 'Hij heeft tien ideeën, waarvan je met negen niets kan, maar er één geniaal is. Dat heb ik liever dan mensen

zonder ideeën.’ Manders spreekt ook vol bewondering over Chahim. Hij meent iets van zichzelf in zijn collega-Europarlementariër te herkennen. ‘Mohammed legt met iedereen contact. Dat deed ik ook toen ik hier kwam. Hij is niet bang dat de partij hem terugfluit. En hij is een beetje een straatvechter, net als ik.’ Manders heeft veel respect voor de slimheid van de jonge politicus, die promoveerde op iets heel complex, iets econometrisch. Manders, zo weet hij van zichzelf, kan daar niet aan tippen, die is meer van de grote lijnen. Maar hij kan het wel waarderen: ‘Ik houd niet van intellectuelen,’ zegt Manders vaak. ‘Nu ja, ik houd wel van intellectuelen. Maar ik houd niet van mensen die intellectueel doen. Dat vind ik zo leuk aan Mohammed. Die is superintellectueel, maar gedraagt zich als een gewone Helmonder.’

Achteraf gezien heeft het niet lang geduurd voordat ik besepte dat Manders en Chahim de personen zijn die ik moet volgen om wegwijs te worden in de Brusselse jungle. De twee hebben genoeg macht om deuren te openen die anders gesloten blijven. En als ze eenmaal binnen zijn, dan gebeurt er wat. Daarnaast zijn ze meer dan voldoende authentiek om de buitenstaander te blijven die ik me ook voel in de Brusselse bubbel. Dat schept een band; ze zijn niet onbereikbaar geworden, ze begrijpen wat ik bedoel als ik hun vertel dat ik me ontheemd voel. Maar er is meer. De twee geven Brussel – waar bloedserieuze en ogenschijnlijk kleurloze mensen achter gesloten deuren vergaderen net zolang tot ze elkaar gevonden hebben – een menselijk gezicht. Als ik me stort op hun bekommelingen in Brussel en de gevechten die ze moeten leveren om hun stempel te drukken op de dossiers die ze onderhanden hebben, dan wordt mij vanzelf duidelijk hoe het functioneert in het centrum van de Europese macht. En dat is waar ik op uit was: ontdekken waarom de EU zo complex is geworden dat het nauwelijks nog uit te leggen valt aan de burger en het risico bestaat dat er straks meer landen zijn die, net als het Verenigd Koninkrijk, voor een vertrek kiezen.

Toegegeven, dat laatste zal wel meevallen. De chaotische en besluiteloze Britten hebben niet bepaald reclame gemaakt voor een vertrek uit de EU. De animo bij andere landen om hetzelfde te doen, is er daardoor niet groter op geworden. Maar de liefde voor de EU ook niet. Europese samenwerking is voor de meeste burgers een schouderophalend accepteren. Samenwerken is nodig in deze onveilige wereld. Dat besef domineert. Maar van harte? Nou nee.

Toine Manders en Mohammed Chahim dus. Zij zijn mijn enige hoop op een goed Brussels verhaal. Maar laat ik ze eerst even wat uitgebreider voorstellen. Dan leg ik later wel uit waarom ik terug wil naar Helmond.

1.

Voorkeursstemmen

*Hoe een zwaar ongeval
en een guerrilla-campagne
Manders op het spoor
naar Brussel zetten.*

Toine Manders heeft de wind in de rug. We schrijven december 1988, het is een zonnige namiddag, en de kunstenaar annex ondernemer zoekt over de Oude Helmondseweg van Helmond naar Deurne. Hij is een man in bonus. Tweeëndertig nog maar en goed voor een jaarinkomen waar leeftijdsgenoten jaloers van worden. Hij heeft een boerderijtje op de kop kunnen tikken in de plattelandsgemeente Asten. En hij heeft een stoere motorfiets.

Manders geeft nog wat gas. Hij moet reclamefolders ophalen elders in De Peel. Het is voor een nieuw project van hem en zijn zakenpartner, Ger Sanders. Vijftien jaar ouder is Sanders. Maar de twee kunnen lezen en schrijven met elkaar. Nooit zal Manders hun eerste ontmoeting vergeten. Hij hing met wat vrienden rond bij een tankstation in Asten. Je kon daar ook iets drinken en veel beters was er niet te doen op een vrijdagavond in het dorp. Komt er op een gegeven moment een middelbare man binnengelopen. Een sjeke meneer, zou Manders later zeggen. Ribfluwelen broek, tweed jasje, sigaartje in de mond. Een opvallende verschijning, gegeven de Astense dorpscontext. Manders en zijn vrienden stoten elkaar aan. Ze kennen Sanders – van horen zeggen althans. Sanders heeft een succesvolle business opgezet in bouten en moeren. En hij verzamelt oude Jaguars. Het is een man waarover gepraat wordt in het dorp met een mengelmoes van bewondering en afgunst.

Dan richt Sanders zich tot het stel. ‘Zeg jongens, van wie is de oude jeep die hier buiten staat? Van iemand van jullie misschien?’

Manders, niet het type dat snel geïmponeerd is, steekt zijn vinger op. Er valt een korte stilte. ‘Die spatborden – gaaf hoor,’ zegt Sanders. ‘Polyester?’ Manders knikt. ‘Zelfgemaakt,’ zegt hij trots. Sanders kijkt

nog eens naar buiten. ‘Werkelijk? Misschien moeten wij maar eens nader kennis maken.’

Manders en Sanders. Het is een gouden combinatie gebleken. Sanders had een idee voor nieuwe, polyester borden op taxi’s. Hij had iemand nodig die de borden kon vormgeven. Manders – opgeleid aan de kunst-academie van Tilburg; zijn dagen slijtend als leraar handenarbeid aan een LTS – kon hem daarbij helpen. Er was veel lof voor de borden die aerodynamisch van vorm waren en daarom niet gingen klapperen als je vaart maakte, zoals de bordjes die toen in omloop waren wel deden. Toch wilde geen taxichauffeur ze kopen. Ze schrokken van de prijs: 475 gulden per stuk. Sanders wilde niet zakken. ‘Je kunt maar één keer met je prijs omlaag,’ leert hij Manders. Sanders had een beter idee. Hij nam Manders mee naar de Nederlandse Spoorwegen en samen kregen ze het gedaan dat ze de directie konden spreken. ‘Jullie moeten treinkaartjes gaan verkopen inclusief een taxiritje van het station naar de eindbestemming,’ zei Sanders. ‘Daar is behoefte aan. Een taxichauffeur neemt maximaal vier treinreizigers per rit mee. Heeft hij na twintig minuten zijn auto nog niet vol dan gaat hij met minder op pad. Ieder betaalt vijf gulden bovenop zijn treinkaartje. De chauffeur bepaalt de route.’

De NS zag het wel zitten en wilde het concept kopen. ‘Je mag het gratis hebben,’ zei Sanders, ‘maar dan moet je wel van jullie taxichauffeurs eisen dat ze ons bord op hun dak bevestigen. Dat geeft het geheel wat extra cachet.’

En zo geschiedde. De Treintaxi was geboren.

Terug naar die zonnige wintermiddag, december 1988. Manders schuift wat heen en weer op het zadel van zijn motorfiets. Hij neemt het Brabantse buitengebied in zich op. Hij houdt van dit land. Hij is er geboren, als zoon van een Stiphoutse groenteman, en zal er ook sterven. Maar eerst wordt er geleefd. Manders heeft plannen, grote plannen, maar vooral heel veel plannen. Later, als politicus, wordt hij vaak de ‘wandelande ideeënbus’ genoemd. ‘Toine heeft een plan,’ klinkt het even zo vaak. Er gaat geen dag voorbij of Manders laat een proefballonetje op. Toehoorders fronsen geregeld hun voorhoofd, maar dat remt Manders niet af. Niet alle plannetjes lijken, op zijn zachtst gezegd, even kansrijk. Maar om de zoveel tijd zit er iets tussen dat aanslaat. Manders’ credo: tien keer schieten, dan is het altijd wel één keer raak.